

Nr 97.

Af herr **Hellberg**, om *ändring af § 114 regeringsformen.*

Fyra gånger efter 1865 års representationsreform har Riksdagen enhälligt beslutat, att ridderskapets och adelns domstolsprivilegium i arfs-, testaments- och förmynderskapsmål skall upphöra. Lika många gånger har dess beslut förkastats af adelsmötet. Och i år har Riksdagen på justitieombudsmannens förslag nödgats vända sig till Kungl. Maj:t med begäran om hjälp för att få det nämnda privilegiet upphäfdt.

Det privilegium, som folkrepresentationen gjort sig så mycken möda att få afskaffadt, är, om än det viktigaste och mest uppmärksammade, dock inte det enda adelsprivilegium, som återstår.

I den »utredning rörande ridderskapet och adelns privilegier, förmåner, rättigheter och friheter, hvilka böra anses äga gällande kraft», som på uppdrag af riddarhusdirektionen har blifvit verkställd af Hans H:son Wachtmeister och 1886 utgifvits af trycket, sammanfattas dessa privilegier i tre grupper:

Den första består af sådana, »som innefatta verkliga företrädesrättigheter eller annan undantagslagstiftning för ridderskapet och adeln»;

den andra af sådana, »genom hvilka åt allmänt gällande lagbestämmelser förlänats natur af privilegier hvad adelns medlemmar angår»;

och den tredje af sådana rättigheter, »hvilka ursprungligen inneburit någon adeln ensam tillkommande företrädesrätt, men numera äro gemensamma för alla medborgare».

De båda senare grupperna innehålla alltså inga egentliga privilegier, utan endast några gamla, tämligen indifferent, delvis kuriösa bestämmelser: rätt för adelsman, som är laglig innehafvare af patronatsrätt, att fortfarande utöfva den, förmånsrätt för adelsman framför oprivilegierade fordringsägare till inestående ränta och husröteersättning hos sina frälsebönder, föräldrars, respektive giftomans, samtycke till omyndig adlig mös äktenskap.

Bihang till Riksd. prot. 1911. 1 Saml. 2 Afd. 1 Band. 46 Häft. (Nr 97).

tillåtelse för adelsman att »sätta sitt bo under främmande herrskap som står med riket i frid och vänskap», och befrielse för hans barn från »undersätliga förbindelser», rätt att resa utrikes och träda i främmande makts tjänst, frihet från nesligt straff vid ringa brott mot krigslagarna, rätt att afgiftsfritt idka fiske i öppna hafvet, rätt att idka handel och näringar under vissa villkor samt rätt att i sin tjänst hålla för eget behof erforderligt antal handtverkare.

Den första gruppen åter innefattar de verkliga privilegierna, hvilka äro följande:

1. Adelsman må icke af polismyndighet på blotta misstankar i häkte inmanas. Om adelsman gripes å bar gärning eller flyende fot, får han häktas, om brottet är grof missgärning och lifssak, men äger rättighet att, där gärningen icke är så grof eller någon lifssak, för sig ställa personell eller reell borgen, dock icke i duellmål.

2. Mål rörande arf efter adelsmän, deras förordning vid dödstimmen om deras egendom samt förmynderskap för deras barn och arfvingar, som frälse äro, tillhöra hofrätts handläggning, ägande i följd häraf borgmästare och råd i stad icke taga befattning med bouppteckning eller arfskifte efter adelsman (forum privilegatum).

3. För innestående ränta äger adelsman förmånsrätt hos sina frälsebönder framför oprivilegierade fordringsägare, i följd hvaraf, där räntan stått längre inne, än att den kan utgå med förmånsrätt enligt kap. 17 § 6 handelsbalken, förmånsrätt för densamma åtnjutes lägst i förmånsrättsordningen.

4. För varor, som utgöra afkastningen af adelns gods, gårdar och bruk af frälse natur, dock med undantag af järn, åtnjuter adeln frihet från våg- och mätarepenningar samt hamnavgifter, då varorna genom någon stad omedelbart utgå till sjöss, utan att i staden afyttras eller uppläggas och utan att stadens våg eller mått brukas.

5. Son, som icke fyllt 21 år eller står under sina föräldrars vård, må, där han är af adligt stånd, icke inlåta sig i något äktenskapsförbund utan sina föräldrars samtycke; Kungl. Maj:t förbehållet att, om föräldrarna oskäligen sätta sig emot sådant giftermål, i saken disponera som Kungl. Maj:t finner skäl därtill vara.

6. Om föräldrar eller giftoman oskäligen vägra sitt samtycke till omyndig adlig mös giftermål, är Kungl. Maj:t förbehållet att disponera i saken, som Kungl. Maj:t finner skäl därtill vara.

7. Om adlig änka eller jungfru låter lägga sig af frälse eller ofrälse man, och lägermannen icke tager henne till äkta, har hon förbrutit allt sitt fasta arf af frälse natur under närmaste arfvingar.

8. Adelsman äger rätt att vid små förbrytelser, uppstudsigheter och försummelse tillbörligen aga och näpsa sina frälsebönder och enskilda betjante.

9. Adelsman, som sätter sitt bo under något främmande herrskap, mister jämte sina efterkommande, hvilka utrikes födas eller äro honom i deras omyndiga år härifrån följaktige, säte och stämman på riddarhuset och betalar var tionde penning af all lös egendom, som han såmedelst af riket drager, där ej annorlunda mellan bägge riken slutadt är.

10. Sådana besuttne medlemmar af ridderskapet och adeln, hvilka antingen för ålder eller sjuklighet eller ock i anseende därtill, att deras gårdar äro från kyrkorna vida aflägsna, icke kunna den allmänna gudstjänsten bevista, äga rättighet att kalla huspredikanter.

11. Adelsns fogdar och uppbördsmän, som tillgripa under händer hafvande medel, beläggas med samma straff, hvarmed enahanda förbrytelse af kronans uppbördsmän är belagd.

12. I adelsbetjantes stärbhus i Stockholm må i boupppteckningsprocent allenast tagas en tredjedels procent af redbare och visse medel.

Det är ingen anledning att här till någon kritisk granskning upptaga dessa privilegier, hvilka väl fortfarande likasom för 25 år sedan »böra anses ännu äga gällande kraft». Att de allesamman äro högeligen otidsenliga, där de inte innebära en direkt kränkning af annars allmänt gällande rätt, torde väl erkännas af alla — utom till äfventyrs af atavistiskt sinnade adelspersoner. Genom sin blotta tillvaro utgöra de ett stöd för den skadliga bördsvidskepelsen, en förnekelse af den mänskliga likställigheten och den personliga förtjänstens ensamrätt till företräde. Ensamt de i dem oupphörligt förekommande uttrycken »frälse» och ofrälse bidra att hos obildade, tanklösa och fördomsfulla människor vidmakthålla något af den gamla kastuppfattningen och bevara tron på ett falskt socialt värde. De böra därför afskaffas, äfven om de inte, som fallet är med forum privilegiatum, direkt medföra »praktiskt» menliga verkningar. Men så snart det gäller att aflägsna dessa gamla lämningar af en förgången tids samhällsskick, ställer sig som ett hinder mot hvarje åtgärd i det syftet den i § 114 R. F. åt ridderskapet och adeln inrymda vetorätt i dess privilegiefrågor, som fyra gånger tillintetgjort Riksdagens beslut rörande domstolsprivilegiet.

Denna vetorätt, som i själfva verket utgör det förnämsta och mest stötande adelsprivilegiet, innebär ett visserligen historiskt-politiskt förklarligt, men numer oförsvarligt och orimligt undantag från vårt nuvarande statsskick. Den lagstiftningsrätt i alla rent samhälliga frågor, som själf-

klart bör vara förbehållen Riksdag och regering, blir därigenom på en punkt obehörigen inskränkt. Och denna inskränkning förekommer inte blott på papperet, utan äfven i verkligheten, såsom tillräckligt visas af det förutberörda förhållandet, att Riksdagen trots fyra enhälliga beslut inte lyckats genomföra en så viktig rättskipningsprincip som likheten inför lagen, därför att det behagat en handfull herrar på riddarhuset att sätta sitt veto däremot. I år har, som nämndt, Riksdagen nödgats vädja till regeringens hjälp för att kunna öfvervinna detta veto. Och det kan väl vara möjligt, att på en sådan ganska förödmjukande omväg folkrepresentationen efter så många fäfänga försök till slut lyckas genomdrifva sin vilja i det fallet. Men det är för ingen del säkert, att den, äfven om den ginge samma omväg till Kungl. Maj:t, skulle lyckas genomföra en afskrifning af de andra adelsprivilegierna eller något af dem. Det förefaller tvärtom mycket sannolikt, att riddarhusmajoriteten, om den efter 40—50 års motstånd tvungits till eftergift på en punkt, däraf skulle finna sig desto mer uppfordrad att inte ge efter på någon mer punkt under den närmaste tiden, utan sätta sitt veto mot hvarje fordran därpå.

För att komma ur ett dylikt förnedrande beroende af en liten grupp medborgare, som, stödda på bördens antikverade princip, bilda en stat i staten, synes folkrepresentationen endast äga ett enda fullt verksamt medel, nämligen att ur grundlagen aflägsna den rest af ståndsrepresentationen, som möjliggör ett så förvändt sakernas tillstånd.

På grund af det anförda får jag alltså hemställa,

att Riksdagen måtte besluta sådan ändring af § 114 regeringsformen, att ridderskapet och adelns privilegier, förmåner, rättigheter och friheter kunna utan ridderskapet och adelns bifall ändras eller upphävas.

Vördsammast anhålles, att konstitutionsutskottet måtte föreslå den för det angifna syftet erforderliga ändringen i paragrafens formulering.

Stockholm den 28 februari 1911.

Mauritz Hellberg.